

Paul Smith

Bomen

TERRA

Bomen

van wortel tot blad

met meer dan 450 afbeeldingen

Paul Smith

TERRA

Inhoud

Voorwoord	6
Inleiding	10

 Zaden	14
Inleiding	18
Kokosnoten	26
Architectuur	28
Zaadformaten	30
Verspreidingswijzen	32
Afgelegde afstanden	34
Kleuren	36
Vruchten	38
Zaadbanken en de Zaadkathedraal	40
Millennium Seed Bank	42
Zaadkathedraal	44

 Bladeren	46
Inleiding	50
Biomimicry	58
Kunst	60
Architectuur	64
Tom Thomson en de Group of Seven	66
Vormen	68
Patronen	70
Texturen	72
Verdedigingsmechanismen	76

 Vorm	78
Inleiding	82
Architectuur	90
Landschapsarchitectuur	92
Klimaataanpassingen	94
Boomkroonkartering	96
Oudste levende soorten	98
Bonsaibomen	100
Wortelstelsels	102
Bewustzijn en mythologie	104
Spiritualiteit	106
Kunst	108

 Bast	110
Inleiding	114
Aanpassingen	122
Kleuren	124
Medicinale en overige toepassingen	126
Textuur	128
Kleurstoffen	130
Kurk	132
Hars, gom en rubber	134
Wierook	136
Architectuur	138
Beschadigingen	140

 Hout	142
Inleiding	146
Wayfarers Chapel	154
Jaarringen	156
Houtgebruik door de eeuwen heen	158
Houtdichtheid	160
Kleuren	162
Houtsoorten	164
Architectuur	166
De mopane: bron van brandhout	168
Ontbossing en bebossing	170
Design en technologie	172

 Bloemen	174
Inleiding	178
Vijgen	186
Bloesems	188
Bestuivingsmethoden	190
Anatomie	192
Oorsprong van bloeiende boomsoorten	194
Kersenbloesemvoorspelling, Japan	196
Bloesem kijken in Japan	198
Hanami	200
Fashion	202
Design en technologie	204

 Vruchten	206
Inleiding	210
Muiterij op de <i>Bounty</i>	218
Formaat en gewicht	220
Meest geteelde fruitsoorten	222
Appelrassen	224
Gezondheidsvoordelen	226
Fruitage fashion	228
Vruchtensappen en -dranken	230
Fruit en alcohol	232
Architectuur	234
Kunst	236

 Symbiose	238
Inleiding	242
Symbionten van bomen	250
Schroefpalm van Madagaskar	252
Soortennetwerk	254
Varens	256
Korstmossen en mossen	258
Bedreigde boomsoorten	260
Oorzaken van uitsterving	262
Afname van boomsoorten	264
Bomen in kinderboeken	266
Design	268

 Bomen en wij	270
Inleiding	274
Stadsplanning	282
Houten huizen	284
Het woud van de wereld	286
Spirituele gebouwen en houten voorwerpen	288
Houttoepassingen	290
Ecosysteemdiensten	292
De Global Tree Assessment	294
Meubilair	296
Tappen van ahornsiroop	298
Chengdu	300

Verder lezen	305
Arboreta en botanische tuinen	307
Over de auteurs en dankwoord	309
Verantwoording	310
Woordenlijst	312
Colofon	315

☉ Zaden

- 18 Inleiding
- 26 Kokosnoten
- 29 Architectuur
- 30 Zaadformaten
- 32 Verspreidingswijzen
- 34 Afgelegde afstanden
- 36 Kleuren
- 38 Vruchten
- 40 Zaadbanken en de Zaadkathedraal
- 42 Millennium Seed Bank
- 44 Zaadkathedraal

Dipterocarp
Dipterocarpus
Deze hoge bomen
behoren tot de langste
boomsoorten van Azië.

Ondergrondse structuren

De stam en kroon van een boom vormen samen de bovengrondse biomassa, maar het ondergrondse wortelstelsel kan maar liefst 20 tot 30 procent van de totale massa van de boom uitmaken. De patronen van wortelstelsels variëren enorm, afhankelijk van boomsoort, klimaat en bodemtype, maar hun basisfunctie is altijd dezelfde – de boom voorzien van micronutriënten en water. Daarbij worden ze geholpen door symbiotische mycorrhizale schimmels [blz. 243], die met microscopisch

De patronen van
wortelstelsels
variëren enorm,
afhankelijk van
boomsoort, klimaat
en bodemtype.

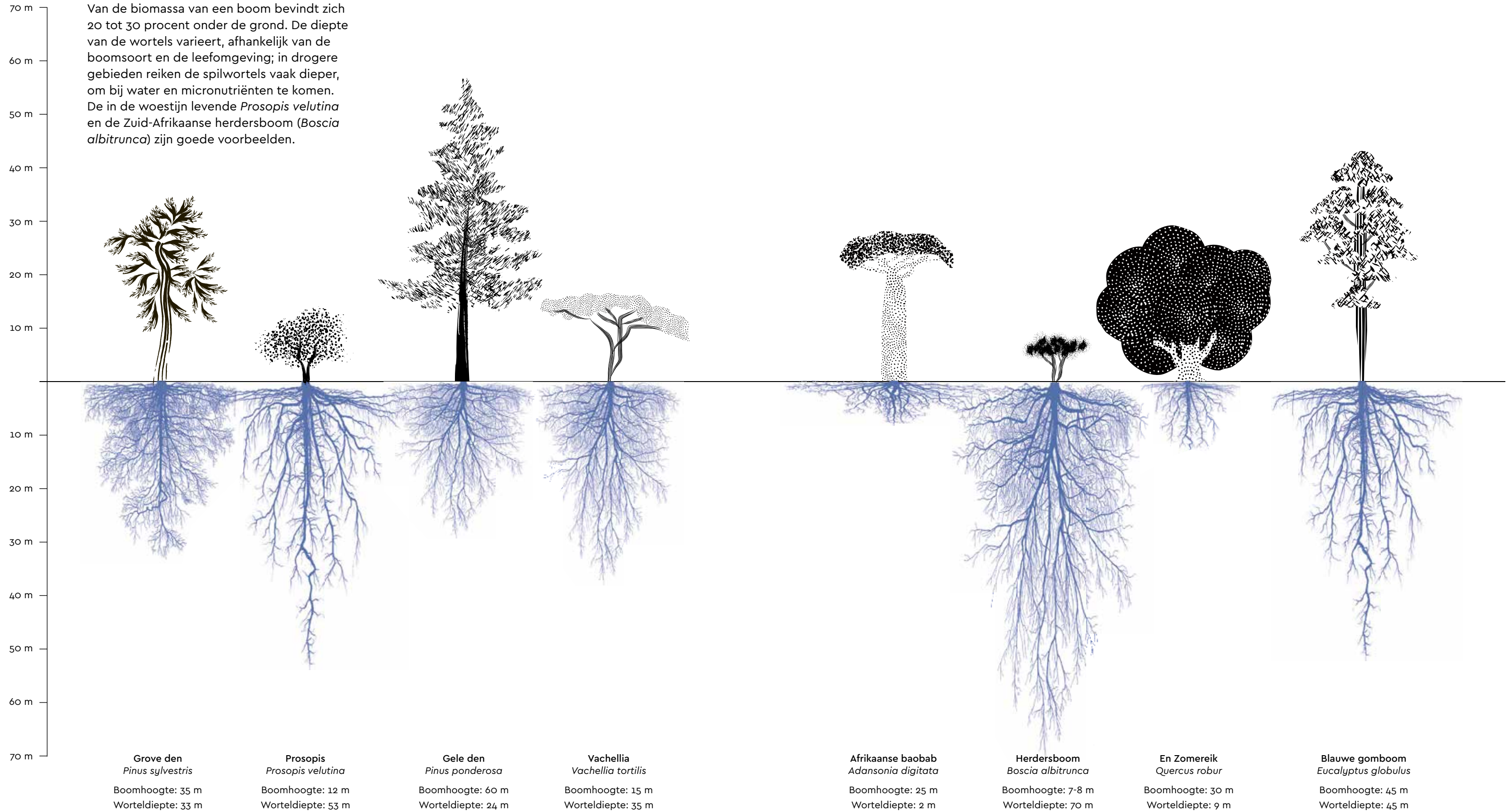
kleine, haarachtige filamenten of 'mycelia' doordringen tot in de kleinste bodemdeeltjes en daaraan mineralen en water onttrekken, in ruil voor suikers en koolhydraten van de boom. De afgelopen decennia hebben wetenschappers ontdekt dat deze mycelia en wortelstelsels bomen niet alleen in staat stellen om voedingsstoffen te ruilen met schimmels, maar ook met elkaar – schijnbaar een altruïstische daad, die

lastig lijkt samen te gaan met de gedachte van *survival of the fittest*. Bovendien blijkt uit onderzoek dat wanneer één boom wordt aangevallen en verwond, de verdedigingsmechanismen van andere bomen in het bos worden geactiveerd, mits deze met de eerste boom in contact staan via mycelia. Wanneer de myceliumverbinding wordt verbroken, reageren de andere bomen niet. Misschien wel de boeiendste waarneming is dat 'moederbomen' hun eigen nageslacht lijken te herkennen en van voedsel te voorzien.

Wortelstelsels

Van de biomassa van een boom bevindt zich 20 tot 30 procent onder de grond. De diepte van de wortels varieert, afhankelijk van de boomsoort en de leefomgeving; in drogere gebieden reiken de spilwortels vaak dieper, om bij water en micronutriënten te komen. De in de woestijn levende *Prosopis velutina* en de Zuid-Afrikaanse herdersboom (*Boscia albitrunca*) zijn goede voorbeelden.

Overige toepassingen

Al duizenden jaren wordt bast gebruikt voor het maken van textielkleurstoffen [blz. 130]. De bast van sporkehout (*Rhamnus frangula*) wordt hiervoor al sinds de ijzertijd toegepast en levert tinten op van mosterdgeel tot kaneelrood. Meestal wordt de bast gedrenkt in zeer heet water, waarna natriumcarbonaat wordt toegevoegd. Het mengsel blijft weken of maanden fermenteren, waarbij er wordt geroerd, en water en soda worden aangevuld om de zuurgraad (pH) hoog te houden. Dan wordt de stof twee weken lang in de vloeistof ondergedompeld. Deze kleuring werkt goed als bast wordt gebruikt van tanninerijke planten, zoals eik, esdoorn, wilg en berk. Het resultaat omvat een reeks bruine en gele tinten.

In het verleden werd de stof zelf soms ook van bast gemaakt – en hier en daar gebeurt dat nog steeds. De papiermoerbei (*Broussonetia papyrifera*) is inheems in subtropisch Azië en werd door de oorspronkelijke Austronesiërs voor dit doel gebruikt. Baststof wordt gemaakt door doorweekte stroken van de vezelrijke binnenbast tot lappen te slaan, die dan worden verwerkt tot kledingstukken. De teelt van de papiermoerbei volgt de Austronesische migratiepatronen van 5000 tot 500 v.C., van Oost-Azië tot Papoea-Nieuw-Guinea en Oceanië. Baststof staat bekend als 'tapa', een naam die afkomstig is van Tahiti en de Cookeilanden maar tegenwoordig internationaal wordt gebruikt, met diverse regionale variaties. Op Hawaii gebruiken ze het woord 'kapa', en op Madagaskar, dat werd gekoloniseerd door

de Austronesiërs tussen 350 voor en 550 n.C., wordt de term 'tapi'a' gebruikt voor stof die is gemaakt van zijderupsen die zich voeden met de tapiaboom (*Uapaca bojeri*). In Afrika wordt baststof gemaakt van verschillende soorten bomen, waaronder *Ficus natalensis*, een verwant van de papiermoerbei, de baobab (*Adansonia digitata*) en verschillende soorten van het geslacht *Brachystegia* – de voornaamste groep in de miombobossen in het midden en zuiden van Afrika. Normaal gesproken wordt tijdens de productie van baststof niet geweven, maar de bastvezels kunnen wel worden gebruikt voor allerlei andere producten, waaronder vissersnetten, garen en touw. In Papoea-Nieuw-Guinea is de *bilum* (of *noken*) een tas die vanouds wordt geweven van boombast en waarin kinderen worden vervoerd; dit voorwerp is niet alleen praktisch, maar heeft ook een diepe culturele betekenis.

Bastvezels die werden gewonnen uit de binnenbast van soorten als linde, blauweregen en moerbei, werden ooit gebruikt om touw en garen te maken; sommige van deze natuurlijke vezels worden nog altijd voor dit doel ingezet. Jute is afkomstig van planten uit het geslacht *Corchorus*, die weliswaar geen bomen zijn, maar wel meters hoog kunnen worden. Bij moderne papierproductie worden cellulosevezels gebruikt die zijn gewonnen uit houtpulp, maar traditioneel werden voor het maken van papier bastvezels gebruikt. In de Himalaya wordt nog steeds papier gemaakt van de bast van de 'loktaboom' (*Daphne papyracea*) uit de peperboompjesfamilie (Thymelaeaceae). Op Madagaskar dient de 'avohaboom' (*Gnidia daphnifolia*) uit diezelfde familie als bron van de bastvezels waarvan het beroemde Antaimoropapier wordt gemaakt, dat is verrijkt met wilde bloemen.

Amerikaanse persimoen
Diospyros virginiana
De dikke, krokodilachtige bast van de persimoen beschermt de boom tegen winterse kou, maar ook tegen uitdrogende wind en houtetende plaagdieren.

Hanami

Volgens de Japanse traditie draait *hanami* – te vertalen als 'bloesem kijken' – om de talrijke kersenbomen (*sakura*) en, in mindere mate, de pruimenbomen (*ume*). Hanami gaat in elk geval terug tot de Nara-periode, rond de achtste eeuw.

Bloesem kijken in
de wijk Chiyoda
Toyohara Chikanobu, 1894
Drieluik in de stijl *ukiyo-e*,
waarop een bloesemfeest
is afgebeeld in de harem
van het Edo-kasteel bij
Chiyoda.

VERKOOP, DISTRIBUTIE EN MARKETING NEDERLAND

TerraLannoo
Postbus 23202 | 1100 DS Amsterdam
T +31 (0)20 236 42 70
info@terralannoo.nl

VERKOOP
Verkoop binnendienst
verkoop@terralannoo.nl

Key accountmanager
Buiten boekhandel
New Business manager
Willemijn van de Ven
willemijn.vandeven@terralannoo.nl
M +31 (0)6 21 86 69 09

Vertegenwoordigers
Rayon Noord-Nederland
Hans ter Laak
hans.terlaak@terralannoo.nl
M +31 (0)6 11 02 21 22

Rayon Zuid-Nederland
Hannah Serrarens
hannah.serrarens@terralannoo.nl
T +31 (0)6 29 29 97 11

VERKOOP, DISTRIBUTIE EN MARKETING BELGIË

Uitgeverij Lannoo
Kasteelstraat 97 | 8700 | Tielt | België
T +32 (0)51 42 42 11
info@lannoo.be

VERKOOP
Customer Service
+32 (0)51 42 42 72
customerservice@lannoo.be

Key accountmanager buitenboekhandel
Dirk Meulemans
dirk.meulemans@lannoo.be
M +32 (0)496 59 87 64

Accountmanager
West- en Oost-Vlaanderen
buitenboekhandel
Bart Van Averbeke
bart.vanaverbeke@lannoo.be
M +32 (0)497 59 35 01

Accountmanager
Midden-Vlaanderen & Antwerpen
Goel Lauwers
goel.lauwers@lannoo.be
M +32 (0)496 59 87 57

Key accountmanager
Vlaams Brabant & Limburg
Ann Van Hulle
ann.vanhulle@lannoo.be
M +32 (0)497 42 27 92

Product manager retail
Nadine Algoet
nadine.algoet@lannoo.be

FORMAAT 230 x 280 MM
OMVANG 320 PAGINA'S
CA. 500 FOTO'S EN ILLUSTRATIES
GEBONDEN, MET RUGBAND
VERSCHEIJNINGSdatum SEPTEMBER 2022
INTRODUCTIEPRIJS € 39,99 (T/M 31-12-2022)
REGULIERE PRIJS € 45,-
ISBN 978 90 8989 908 8
NUR 429

Oorspronkelijke titel: *Trees: From Root to Leaf*
Oorspronkelijke uitgever: Thames & Hudson Ltd,
181A High Holborn, London WC1V 7QX

Trees: From Root to Leaf
© 2022 Thames & Hudson Ltd, London
Tekst © 2022 Paul Smith
Voorwoord © 2022 Rob Macfarlane
Hoofdstuk 'Bomen en wij'
© 2022 Yvette Harvey-Brown

Illustraties omslag © Here Design
Foto op rugband: *Plankwortelboom*, Borneo.
Foto: Steve Bloom Images/Alamy Stock Photo
Schutblad voorin: Photosampler/Alamy Stock Photo
Schutblad achterin: Vjatjeslav Saltajev/Alamy Stock Photo
Voor een volledige lijst met fotocredits, zie blz. 312

© 2022
Uitgeverij TERRA
Terra maakt deel uit van TerraLannoo bv
Postbus 23202
1100 DS Amsterdam, Nederland
info@terralannoo.nl
www.terra-publishing.com

 terrapublishing

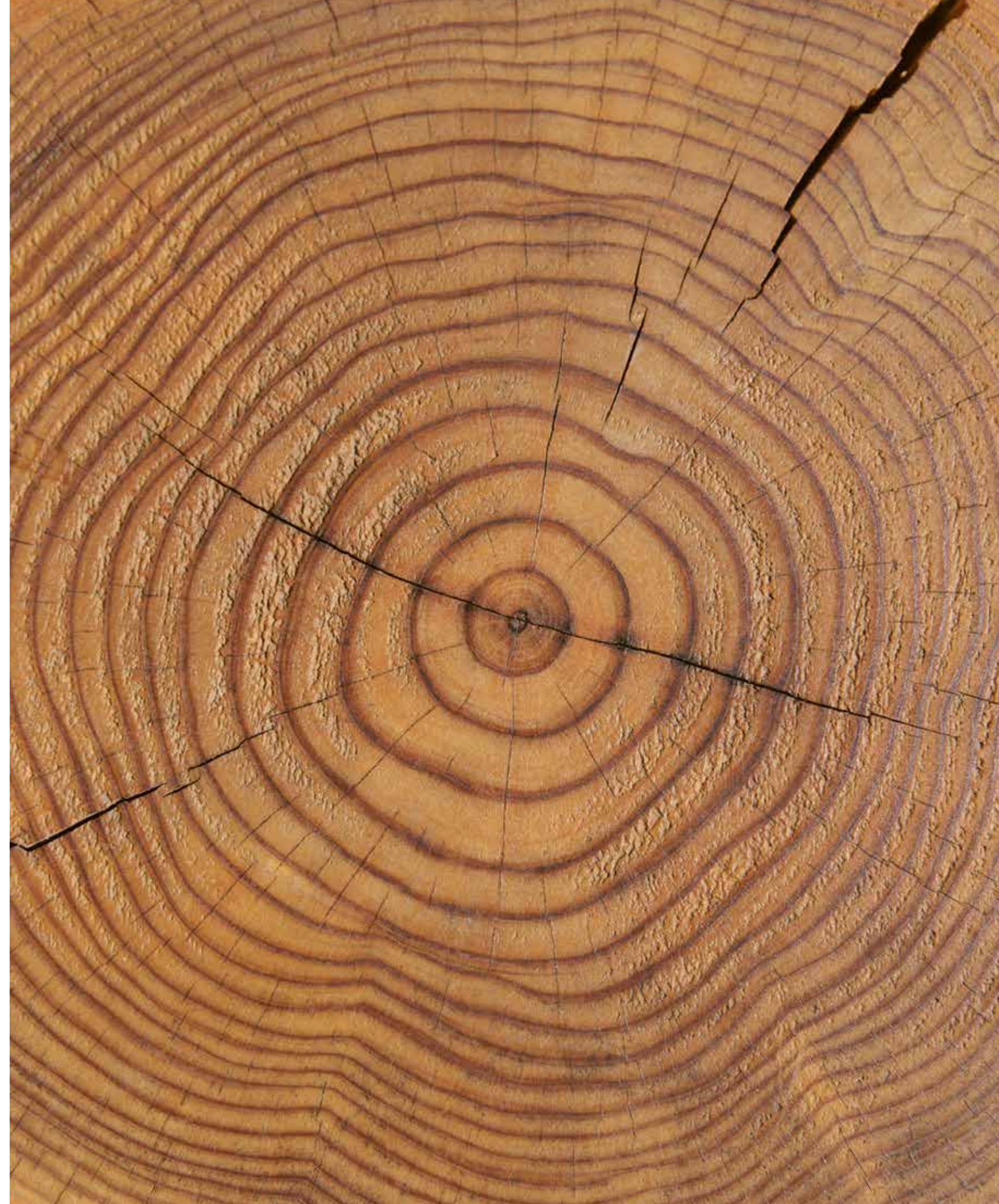
 terrapublishing

Vertaling: Nathan Brinkman/Vitataal
Redactie en productie: Vitataal, Feerwerd
Zetwerk: Indruk Grafisch Ontwerp, Soest
Opmaak omslag: hans delnoij grafisch ontwerp
Ontwerp: Here Design

Eerste druk, 2022

ISBN 978 90 8989 908 8
NUR 429

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Terra presenteert het ultieme bomenboek

Bomen voeden, beschermen, inspireren en genezen ons, het belang van deze oerwezens is dan ook moeilijk te overschatten. Daarom brengt Terra het ultieme bomenboek uit.

Bomen presenteert helder en op een allesomvattende manier het belang van bomen voor de mensheid, de gezondheid van de aarde en voor onze toekomst. Met verbluffende fotografie, schitterende illustraties en verhelderende infographics beschrijft expert Paul Smith alle facetten van bomen: van zaden en vormen tot fruit, bloemen en bladeren, van ingewikkelde bast- en bladpatronen tot de structuur van wortels en takken.

Inhoudelijke en toegankelijke teksten introduceren elk onderwerp, gevolgd door een reeks visuele spreads die niet alleen de diverse kleuren en vormen laten zien, maar die ook duidelijk maken waarom bomen zo'n dankbaar onderwerp vormen in kunst, verhalen en architectuur. Ook wordt de cruciale relatie tussen bomen, dieren en de mensheid toegelicht. Iedere natuurliefhebber zal deze historische en uiterst actuele uitgave omarmen.

Paul Smith werkt al meer dan 25 jaar in de natuurbescherming en is sinds 2016 secretaris-generaal bij Botanical Gardens Conservation International. Hij schreef in 2021 mee aan het rapport State of the World's Trees voor het IUCN World Conservation Congress. Voorheen was hij hoofd van Kew Garden's Millennium Seed Bank in Londen, waar hij toezicht hield op de conservering van zaden van meer dan 25.000 plantensoorten.

terra-publishing.com